

הצעה לחלופה
–
בהערכה
כתיבת מחלה
של טקסט מקראי

הצעה לחלופה בהסרכה - כתיבת מחלה של טקסט מקראי

מבוא:

הערכה חלופית היא מושג המתייחס לאופן הערכת המסגרת החינוכית את הפרט הלומד בה והיא מהווה חלופה להערכה המסורתית ומהמקובלת. משימות ההערכה החלופית הן אותנטיות ורלוונטיות לחיי התלמידים ומוערכות על ידי המורה, התלמיד, עמיתים, גורם חיצוני ועוד.

הערכה חלופית מודדת בנוסף ליכולות האקדמיות והקוגניטיביות של התלמיד גם היבטים רגשיים, חברתיים ובין אישיים של כל תלמיד.¹

חשוב להדגיש בהוראה את היסודות הריגושיים והחוויתיים שבלימדה. אחת הדרכים להשיג זאת היא על ידי פעילות יצירתית. גם בהוראת התנ"ך יש לשלב פעילות יצירתית כדי לחזק את הזיקה לתכנים ולדמויות ולסייע בהפנמת ערכיו. פעילות יצירתית משמעה שימוש באמצעים אמנותיים כגון: ציור, דרמה, תנועה, מוזיקה, כדי להפעיל את דמיונם של התלמידים ולהגביר את מעורבותם בלימדה. בדרך זו יכולים כל התלמידים (גם המתקשים בקריאה ובכתיבה) להשתתף, כשכל אחד פועל בהתאם ליכולתו ולנטיותיו. בהצעה זו זה נתמקד בכתיבת המחזה של טקסט מקראי כדרך להערכה חלופית. בנוסף מוצע כאן - להפיק את המחזה על ידי התלמידים.

הרציונל:

הנחת היסוד שלנו היא שתלמידים נהנים לראות הצגות ולהמחזיז המחזות. המחזות סיפורים מתוך המקרא, היא דרך לקרב את הלומדים באופן חווייתי אל סיפורי המקרא. כתיבת מחזה הנסמך על טקסט מקראי מקרבת את התלמידים אל התנ"ך ומטפחת בהם יחס מיוחד לדמויות התנכיות ולערכים שהן מייצגות. תהליך הכתיבה יכול אף ליצור חוויה מיטיבה ומסייעת לתלמידים להתמודד עם קשיים רגשיים. בתהליך הכתיבה התלמידים יכולים לעבד, להגיב ולהביע את התרשמותם מהטקסט דבר המסייע בהבנת התכנים, המסרים והרעיונות ערכיים הגלומים בתנ"ך. עוד מסייעת הכתיבה לעידוד חשיבה יצירתית ומגוונת. מיפוי תרחישים לצורך כתיבת טקסט, כתיבת סצנה, דורשת "כניסה" לדמות, למחשבותיה, מניעה, רגשותיה. אלה מעודדים סקרנות ומעורבות בלימדה. כתיבת המחזה, משמשת כחזרה על הסיפור ומחדשת את החוויה, מביאה לידי הזדהות בדרך של עשייה ממשית ומסייעת, להעריך את הבנתו של התלמיד את הסיפור ויכולתו לשוחח עם הטקסט דרך נקודת מבטו. הפקת מחזה בעקבות הכתיבה על ידי התלמיד מזמנת הרבה מעבר להנאה אלא דרך חווייתית ללמוד ולפתח תפקודי לומד. הנחת יסוד נוספת היא שבכיתה נמצאים תלמידים בעלי אינטליגנציות שונות. תהליך ההפקה של המחזה מאפשרת לכל תלמיד לבטא את האינטליגנציה המיוחדת לו.²

¹ [חינוך לחשיבה \(אופק פדגוגי\)](#)

² [מפגשי שיח עם פרופ' גארדנר, משרד החינוך, אגף א' לחינוך היסודי](#)

ה. גארדנר במאמרו "אינטליגנציות מרובות מתיאוריה למעשה" מציג אינטליגנציות חשובות שיכולות לבוא לידי ביטוי בתהליך העבודה של התלמיד בהכנת מחזה, פירוט האינטליגנציות המותאמות למשימה יובאו בהמשך. בחרנו להציע כאן תהליך שלם **הפקת מחזה** ההצעה המוצעת של **כתיבת מחזה** היא כמובן חלק מתהליך זה. את ההצעה ניתן ליישם במלואה או רק חלקים ממנה. עם כל הכתה, או עם קבוצת תלמידים. המורה ישקול בהתאם לגיל התלמידים, יכולותיהם ולזמן העומד לרשותו.

מטרות ההוראה	
• הכרת הסיפור המקראי. • הכרת הדמויות ואפיון. • הכרת מושגים הנדרשים להבנה משמעותית של הטקסט.	תחום התוכן
• תרגול קריאה רהוטה • תרגול חלוקה לסצנות. • כתיבת דו – שיח • השלמת פערים בטקסט • השערת השערות/ ניבוי אירועים • עידוד קריאה וחשיבה ביקורתית • עידוד חשיבה יצירתית ומגוונת. • מיפוי תרחישים לצורך כתיבת טקסט. כתיבת סצנה. "כניסה" לדמות • כתיבת מחשבותיה, מניעה ועוד..	תחום המיומנויות: מקראיות/ חשיבה/כתיבה
• דיון בערכים, דילמות מוסריות בחירת קונפליקט למחזה. • תוך למידת תרבות התקופה. • התנסות בעבודת עמיתים.	תחום ערכי חברתי

נטקסט למחלה ... שלבי הסכורה

שלב מס' 1: קביעת יחידת הלימוד וחלוקת היחידה לסודות:

1. נברר עם התלמידים מהם מרכיבי הסצנה - מקום זמן דמויות, בעיה (*אנו יוצאים מנקודת הנחה כי התלמידים נחשפו בעבר גם בשיעורי הספרות למושגים הללו).
2. התלמידים יחלקו את היחידה לסצנות. ראו נספח מס' 1. א.; 1. ב.
3. שיח על מה מדבר הסיפור שבחרנו, כל תלמיד יגיד במשפט אחד. לשם הבנת התרחיש.

*****למורה:** חשוב שבבחירת הסיפור יבוא לידי ביטוי קונפליקט או מפגש בין שתי השקפות עולם מנוגדות (הקונפליקט יכול להיות גם פנימי).

שלב מס' 2: דמויות, דברי הדמויות ותרחיש המחלה:

1. נצייד את התלמידים בטקסט המקראי (החל מכיתה ד' על הטקסט להיות עם טעמי המקרא) ודף לניתוח הסצנה ראה נספח מס' 2: מודל הכנה לכתיבת מחזה
 2. נבקש מהתלמידים לסמן בטקסט הנבחר:
 - א. הדמויות (כל דמות בצבע אחר).
 - ב. מה כל דמות אומרת/ עושה (כל דמות בצבע אחר).
 3. התלמידים יכתבו את דברי הדמות בדף / בשפת המקרא או בלשונם. התלמידים יצינו מדוע בחרו בדמות זו? איזו תפיסה מייצגת כל דמות?
*** ניתן להוסיף דמויות נוספות שאינן מופיעות בטקסט אך קשורות לאירוע.
 4. התלמידים נדרשים "להיכנס" לנעליה של הדמות: ישלימו פערים לגבי ההתרחשויות, הדיבורים, המחשבות והרגשות של כל דמות ובאיזה מצב היא נתונה, שהטקסט לא מבטא, אך ניתן לפרש. קביעת האווירה במחזה: סכנה, פסטורליה, שלווה. (יוסיפו לטקסט מילים המבטאות את האווירה)
- ***למורה:** הטקסט המקראי מלא בפערים, השלמת הפערים מעוררת למחשבה ומעודדת את החשיבה היצירתית. אחרי ביצוע השלבים (בשפה מקצועית נקרא תהליך זה בשם "סינופסיס") ניתן בקלות רבה יותר להבין את הטקסט ולהוסיף דמויות או אירועים לעלילה שלנו כדי שתהיה שלמה יותר.
- תרגיל: ניתן להזמין דמות למשל, חנה אשת אלקנה. ולהזמין את "מחשבותיה" כל תלמיד המוזמן כ"מחשבה" עומד מאחורי הדמות וממליל את המחשבה. כך אפשר לעשות עם רגשות. ניתן להכין בלוני מחשבה ולבבות כרגשות כדי להקל על התלמידים. ההבנה שעל סיטואציה אחת יכולות להיות יותר ממחשבה אחת/ רגש, חשובה להמשך עיבוד הסצנה.
- אנו מציעים את השלב הזה להציע לכל תלמידי הכיתה. בהמשך, כתיבת מחזה יתאים רק לחלק מהתלמידים בעיקר אלה בעלי אינטליגנציה מילולית.

שלב מס' 3: כתיבת המחלה – ברוח האינטליגנציות הארוכות

כעת משעברו התלמידים את השלב הקודם, יחליטו על ז'אנר ההצגה³

ייגשו לכתיבת המחזה. בהתאם לז'אנר הנבחר.

בשלב זה יכתבו המחזה כדו - שיח בין הדמויות. **ראו נספח מס' 3**

יקבעו: הוראות בימוי מה המקום הזמן, עיצוב התפאורה. בחירת האביזרים והתלבושות.

מתן שם למחזה.

*****למורה:** אנו מציעים להנחות את התלמידים לשלב בין שפת המקרא לשפת ימינו.

ניתן להקריין לתלמידים מס' ז'אנרים בהתאם לגיל הלומדים – כל ז'אנר הייחודיות שלו ויש להתייחס לכך בסגנון הכתיבה.

ניתן להגיע עד שלב זה לדרוש כמשימת הערכה ללא קשר להפקת המחזה. חלקים מתוך המשימה כגון נספח 2 יכול לשמש כמשימת הכנה אישית של כל תלמיד.

במתן שם להצגה ניתן להציע "מכרז – שם להצגה" התלמידים יציעו הצעות ינמקו ותיבחר ברוב קולות ההצעה הטובה ביותר.

שלב מס' 4: הפקת מחלה ברוח האינטליגנציות הארוכות

***** למורה:** בשלב הפקת המחזה יבואו לידי ביטוי האינטליגנציות המרובות. לצורך הצלחת ההפקה אנו מציעים לרתום את המורים לתנועה/דרמה/אומנות/מוסיקה/תקשורת. ניתן להציע לתלמידים להכין את רוב המשימה בבית עפ"י חלוקה לקבוצות עבודה לפי התפקידים. אפשרות זו מאפשרת "לחסוך" זמן בכיתה ואף לשלב הורים "מומחים" ככוח עזר אחה"צ כדי שייטעו לתלמידים במידת הצורך.

בכיתות הצעירות יסייע המורה לתלמידים בזיהוי הכישורים שלהם והתאמתם למשימות השונות הנדרשות להפקת המחזה. כל אחד מהתפקידים יחבר את התלמיד אל הסיפור דרך כישוריו וכישרונותיו.

*****על המורה להתאים שלבי התארגנות ולוח זמנים לביצוע כל אחת מהמשימות הנדרשות להעלאת המחזה ניתן**

לבנות עם התלמידים מחוון להערכת התהליך. ראו הצעה **בנספח מס' 4**

כל ילד והאינטליגנציה שלו....

התפקיד	האינטליגנציה המתאימה
מחזאים	אינטליגנציה מילולית: רגישות לצלילים, מבנה, משמעות ותפקודן של מילים ושל שפה. יכולת ההבעה בכתב. אינטליגנציה תוך אישית: היכולת להכיר היבטים פנימיים של האישיות; היכולת ולאבחן את המצב הפנימי ושימוש בו לצורך הנחיית התנהגות
במאים	אינטליגנציה בין אישית: היכולת להבין אנשים אחרים, מה מניע אותם, כיצד לשתף אתם פעולה.
שחקנים/רקדנים /נגנים/זמרים	אינטליגנציה מילולית אינטליגנציה גופנית: היכולת לשלוט בתנועות הגוף ולטפל בהצלחה בחפצים. אינטליגנציה מוסיקלית: היכולת ליצור ולהוקיר מקצב, גובה צליל, גון צליל. אינטליגנציה בין אישית: היכולת להבחין בהלכי רוח, מזגים מניעים ומשאלות של אנשים אחרים ולהגיב עליהם כראוי.

³ קומדיה, דרמה, מלודרמה (טלנובלה), מתח, טרגדיה, אימה, דרמה קומית.

התפקיד	האינטליגנציה המתאימה
<u>תפאורנים</u>	אינטליגנציה מרחבית: היכולת לתפוס במדויק את העולם החזותי-מרחבי ולעבד תפיסות אלה.
<u>פרסומאים</u>	אינטליגנציה מילולית אינטליגנציה בין אישית
<u>מפיקים</u>	אינטליגנציה מילולית אינטליגנציה בין אישית

שלב מס' 5: סכום ורפלקציה:

לאחר הצגת המחזה ייערך שיח של סיכום מסקנות ורפליקציה עם התלמידים:
השאלות שישאלו יעסקו בתהליך האישי, הקבוצתי, בתוצרים (כל אחד לפי תפקידו)

5. מה אתם מרגישים ורוצים לשתף?
6. מה למדתם על הדמויות? על הדמות שהצגתם?
7. במה דומה ובמה שונה החברה בתקופת ההתרחשות: מנהגים, תרבות... מימינו אנו?
8. אילו ערכים עלו בסיפור ומה הייתה התייחסות הדמויות אליהם?
9. מדוע בחרת להציג דמות זו או אחרת.
10. איך הרגשת לגלם את הדמות, האם את/ה מזדהה איתה? מדוע?
11. כיצד הבאת לידי ביטוי את הכישורים שלך בתוצר הסופי – מחזה
12. מה היה לך קשה?

***למורה: הובאו כאן רק מקצת מהשאלות הרפלקטיביות, חלק מהשאלות הללו יכולות להיות בתחילת התהליך כהתנעה של עבודת התחקיר לפני כתיבת ההצגה. וחלק, בראיה מטה קוגניטיבית.

נספח מס' 1.א: כלים לאיתור וארצון המידע בטקסט המקראי

אחת הדרכים לאתר מידע בטקסט הוא לחלקו לסוגות
כיצד נלהה את אבולות הסוגה בסיפור המקראי?

נספח מס' 1.ב: חלוקת רצף סיפורי לחלקים

בסיפור עלילה, יש רצף התרחשויות. התרחשות אחת גורמת להתרחשות שאחריה. את רצף ההתרחשויות בסיפור אפשר לקטוע לקטעים (לחלקים או לתמונות).

שאלה: כיצד נוכל לקבוע סופה של תמונה אחת ותחילתה של התמונה הבאה?
תשובה: ברגע שאחדים מן המרכיבים הבאים משתנים:

- א. **הזמן** – כשחולף זמן מה (ארוך או קצר). פרק זמן מסוים נגמר.
- ב. **המקום** – כשהתרחשות עוברת למקום אחר.
- ג. **הדמויות** – כשדמות נוספת או עוזבת את התמונה.
- ד. **התרחשות** – אירוע אחד מסתיים ומשהו חדש מתחיל לקרות.
- ה. **משפט סיכום**: לעיתים מופיע בסוף תמונה משפט סיום, המציין גמר התרחשות מסוימת.

חלוקת פרק לתמונות:

קראו בספר _____ פרק _____ פסוקים _____

חלקו את הסיפור לתמונות והשלימו את הטבלה שלפניכם:

*****שימו לב יש לקבוע את גבולות התמונה על ידי זיהוי 5 המרכיבים שציינו למעלה.**

ON החלק	הפסוקים	תיאור תמונת ההתרחשות בתמונה	כותרת אלו הם של התמונה
1			
2			
3			
4			

חזר הכנה לכתיבת מחלה בעקבות הסיפור המקראי

שם המחלה: _____

המקור המקראי: _____

ל'אנר המחלה: דרמה/קומדיה/אלגוריה/מחלוקת/חזון/אנונימיות

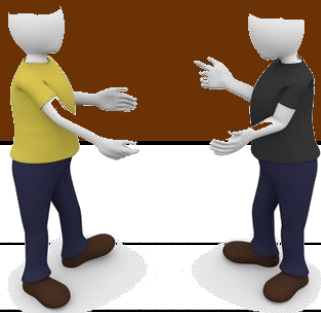
סצנה מס': _____

גבולות הסצנה פרק: _____ פס': _____ פס': _____

הטקסט המקראי: (***) לשם תרגול ניתן לשבח בתא זה את הטקסט המקראי עליו יוכלו התלמידים לסמן בצבעים שונים את מרכיבי הסצנה

				מקום ההתרחשות	מרכיבי הסצנה
				זמן ההתרחשות	
				דמויות	
מה הדמות עושה? (ציטוט מהכתובים)	מה הדמות אומרת? (ציטוט מהכתובים)	מה אומרים על הדמות? (ציטוט מהכתובים)	שמות הדמויות	דמויות	מרכיבי הסצנה
			דמות מס' 1: _____		
			דמות מס' 2: _____		
			דמות מס' 3: _____		
				השלמת פערים הקשורה לדמויות (מראה חיצוני, רגשות, מחשבות):	

⁴ ניתן לצלם לתלמידים לכל סצנה דף נפרד.

כתיבת דו שיח בהתאם לסכנה +הוראות ביטוי

דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)
דובר: _____ (פסוק: ____)

רעיונות לסיצוב תפאורה _____ _____ _____	רעיונות למוסיקת רקס _____ _____ _____
---	---

נספח מס' 3: הקניית מיומנות כתיבת - דו-שיח:

מיומנות כתיבת דו שיח עוזרת לנו לנהל את דברי הדמויות בסיפור, את
משמעות דבריהם ואת המניעים לאמירות ולטענות שלהם..

נעבוד לפי שלבים: ✓

שלב ראשון: נלמד את הדוברים.

שלב שני: נכתוב את השיחה בין הדמויות בלשון ימינו

תוק סימור נכון.

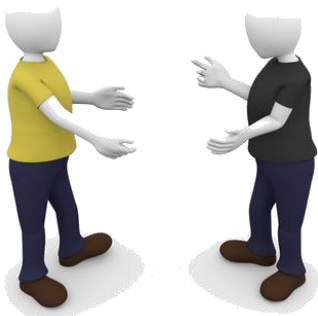
שלב שלישי ננתח את השיחה לפי תבחינים.

מסקנות מהדו-שיח על אופיין של הדמויות, מניסיהן וכו'...

היחידה:

ספר _____ פרק _____ ופסוקים: _____

שלב 1: ליהוי הדוברים:

א. _____

ב. _____

שלב 2: כתיבת הדו- שיח בלשוננו תוק סימור נכון:

דובר: _____ (פסוק: _____)

דובר: _____ (פסוק: _____)

דובר: _____ (פסוק: _____)

דובר: _____ (פסוק: _____)

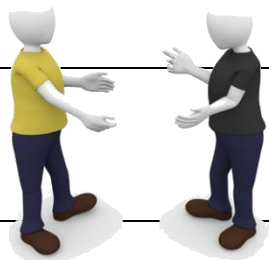
דובר: _____ (פסוק: _____)

דובר: _____ (פסוק: _____)

דובר: _____ (פסוק: _____)

שלב 3: ניתוח הדו-שיח: לפניך תבחינים (קריטריונים) למילוי בטבלה:

תבחינים	דובר א' - שם _____	דובר ב' - שם _____
סדר האמירה		
כמות האמירה		
תוכן האמירה		
טון האמירה		
כוונת הדיבור		

שלב 4: מסקנות מהדו-שיח על אופיין של הדמויות, מניסיון וכו'...

א. איפיון הדמויות:

מה אני לומד משיחה על תכונותיו(מניעיו) של _____

מה אני לומד משיחה על תכונותיו(מניעיו) של _____

ה. מסעות הקונפליקט - הבסיה: במידה ויש:

באילה עניין חלוקות הדעות בין _____ לבין? _____

ג. קידום הסיפור - במה מקדם דו-שיח לה את העלילה?

נספח מס' 4: מחוון להערכת תוצרי למידה:

מורה המעוניין לראות בתהליך הכנת המחזה על ידי תלמידיו אמצעי להערכה חלופית, מצורפת
הצעה למחוון:

סמ"כ הנקודות	הארכי
20 נק'	הגשת המודל לכתיבת המחזה: בתאריך שהמורה קובע
40 נק'	השתתפות בהפקת המחזה עפ"י מחוון לכל תפקיד
20 נק'	שיתוף פעולה; עבודת צוות
20 נק'	רפלקציה - הקול האישי – (מדוע בחרתי בתפקיד, מה למדתי, מחשבות רגשות וכל דבר שהתלמיד ימצא לנכון לכתוב